



Metka Cotič

Anti-esej o pisanju (ali kako varati samega sebe)

Zakaj pisanje? Zakaj naj človek sploh piše? Za druge ali nemara zase? Odgovor na to vprašanje se zdi nadvse preprost, seveda zato, da bodo drugi brali! Nadvse logičen in razumen odgovor se zdi bralcu seveda popolnoma zadosten in verjetno iz njegovega zornega kota tudi ustreza vprašanju. Vzgibi in potreba po pisanju se razlikujejo na isti način, kot se med seboj razlikujejo človeški svetovi, njihove vizije o življenju, načini in oblike izražanja in dojemanja sveta, – kot se ljudje pač razlikujemo med seboj, po svoji duši in naravnosti v svet. Sleherno pisanje je namreč odvisno od same intence – zakaj in čemu bo kdo kaj zapisal in kaj bo zapisal. Ali bo zapisal le zase ali bo zapisal za svojega bližnjega, ali bo prepustil svoje pisarije širšemu občestvu, se razgalil in se dal v zobe kritiki.

Tudi sama oblika in namembnost pisanja določata proces. Ko sedaj »kvačkam« tale sestavek, se mi postavlja kar nekaj dilem: ali je sploh smotno pisati pisanje o pisanju, ali ni to neke vrste tautologija, ali se res želim predstaviti (beri »razkriti«) na tak način, ali bo to sploh koga zanimalo ali bo komu koristilo... etc. Pri pisanju svojih zgodb takih dilem preprosto nimam. Je občutje, je nek svet izkušenj in doživetij, ki ga je potrebno preliti na papir... Pa ne zato, da se »dela umetnost«, bolj zato, da se na nek način duša razbremeni, da se osvobodi svojih vizij, svojih travm, da se na nek prav poseben način artikulira in s tem izniči tisto, kar jo bremeni in teži. Pisanje je neke vrste psihoterapija, je transformirano udejanjenje neuresničljivih predstav, sanj, želja in misli, je neke vrste zdravilo. Je prostor, znotraj katerega vizije, misli, sanje in želje lahko zaživijo svoje avtonomno življenje...

Če uporabim kanček cinizma, ki ga v mojem pisanju zapažajo ocenjevalci zgodb, bi lahko rekla, da je pisanje neke vrste klistir, neke vrste »Dulcolax«, ki, kljub lažjim krčem in prebavnim motnjam, prečisti dušo. Literarni teoretiki se ponavadi izrazijo malce drugače in temu očiščenju pravijo »katarza«. Seveda se ob povedanem takoj zastavi vprašanje, kakšen je kriterij »resničnosti« literarnega spisa...

Spominjam se časa, ko sem delala v knjižnici in imela opraviti s številnimi bralci in njihovimi raznoraznimi zahtevami po literaturi. Kar nekaj jih je bilo, ki so hoteli brati samo in izključno »resnično« pisanje, resnično literaturo. Brali so seveda le biografije in zgodovinske romane, ne vedoč, da tudi slednji »predelujejo« resnico. Izvirna in avtentična literatura jim ni dišala, hlepeli so po pisanju, ki opisuje le resnične dogodke... To me je na neki način začudilo in razžalostilo, saj je bilo več kot očitno, da knjižice s poezijo in prozo prezirajo na moč in pričela sem razmišljati o kriterijih in načinih »resničnega« pisanja. Vsekakor gre pri literaturi za »transformirano« resnico, ki pa zavoljo svoje specifičnosti ni nič manj resnična (nič manj

kredibilna). In če bi me kdorkoli vprašal, ali je res, kar pišem, mu ne bi mogla zanikati, – na neki način je VSE RES!

Potem se mi je zastavilo še vprašanje o sami (resnični) vrednosti zapisane besede, ki je, takoj ko jo izgovorimo ali zapišemo, po svoji logiki neke vrste negacija same sebe. Predstavljajmo si osebo, ki jo neznansko ljubimo... O njej sanjamo in ko se sami sprehajamo po hosti, je z nami, saj nenehno mislimo nanjo. Pri sebi dobro vemo, da o ljubezni ni dobro govoriti, a ljubezen in hrepenenje po osebi nas zavedeta in ji priznamo: »Ljubim te«, zašepetamo, – a glej ga, zlomka, takoj ko smo spregovorili, se je nekaj zalomilo... Naša ljubezen sedaj ni več taka, kot je bila sprva, sedaj je to izrečena ljubezen, sedaj ni več samo naša, sedaj je to že skoraj nekaj drugega... Tako nekako je s pisanjem: človek skuša nekaj zapisati, predstavlja si, kaj hoče zapisati, nosi v sebi vizijo in občutje, kako naj bo zapisano in zaviha rokave in prične pisati... A besedilo se piše samo, noče ga ubogati, noče popolnoma slediti njegovi predstavi... nagaja, kot bi se hotelo iztrgati in osvoboditi, kot da živi svoje življenje, ki je spontano in ne priznava avtoritete piščeve roke! Ja, za božjo voljo, kdo pa potem piše vsa ta besedila, te knjige in knjižice, vse te zgodbe in romane, ki se valjajo po policah knjižnic in knjigarn, če ne avtorji sami? Kdo je za tem, ... katera in kakšna ORGANIZACIJA se skriva za vsem tem, kakšna prevara je to, boste vprašali? Lahko bi vam sedaj »naložila« o božjem duhu, o šepetanju NJEGA, ki prav potihó šepetá... toda ne bi mi verjeli. Če bi vam natvezila, da ONI tam včasih prišepeta, ali odvrže kako piščal, da nanjo lahko kdo zažvrgoli, tega mi pač ne morete verjeti in prav imate! (Moram priznati, da me je že malce prijelo, da bi namesto esejčka, napisala kar zgodbico, toda disciplina je disciplina in skušala bom držati zastavljeno obljubo). Ostali smo pri besedi, ki se hoče zapisati sama, ki hoče pobegniti in ki je slednjič celo zanikanje same sebe! To je pa preveč! In potem naj še verjamemo v zapisano? Potem naj še uživamo ob branju? Ta svet je res zapleten, ni kaj!

Predstavljajmo si nekoliko otožnega umetnika, pisatelja ali pesnika, ki zaradi svojega trpljenja ne more več živeti in si skuša pomagati, kakor ve in zna. Sam, žalosten in zapuščen sedi v svoji sobici in skuša kaj zapisati. Toda inspiracije noče in noče biti... Prav nič mu ne gre od rok ta pisarija, toda on vendar mora zapisati, če hoče biti pisatelj! Gleda gor, pogleduje kvišku, a NIČ. Ustraši se, revež, da ne bo več znal nikoli nič zapisati... Nastopila je kriza. Toda, on mora pisati, MORA! Zbrati se mora in bo zapisal... Pa zapiše in vrže v koš. Pa saj ne piše novinarskega članka, pa saj ni hude roke nad njim, ki bi mu žugala... Če ne more, bo zapisal kdaj drugič. In tako tečejo dnevi, morda tedni ali celo meseci. Potem se nekega dne usede, se zbere in si postavi tisto vprašanje, katerega je ves čas ignoriral... Zakaj, za vraga, pa naj pišem, če ne gre, če ne znam... Ali ne bi bilo bolje, bolj pošteno, da bi počel kaj drugega... Naredil bi lahko stol iz lesa, čisto pravi, pravcati stol, na katerega se lahko človek usede in odpočije, ali ne bi bilo to veliko bolje in bolj smotrno? Pa nič ne pomaga, naš človeček še bolj trpi sedaj, ko je ugotovil, kako ga tako jalovo početje, kot je pisanje, spravlja v obup. On pač ni mizar, se potolaži, zato ne bo delal stola, on je pač pisatelj, on hoče napisati zgodbo... Hoče jo napisati, zgodba pa, kot da se upira (kot kaka ženska se obnaša), se noče in noče roditi izpod peresa! Potem pa naj človek še živi od lastnega dela, naj živi od svojega pisanja! Pogine lahko, če bo pisal v takem ritmu, toda pisati na silo, to vendar ni dobro, saj se nikoli nič dobrega, nič prida ne izcimi iz prisile brez muze... In zavzdihne naš umetnik in pomisli, da četudi bi sedaj napisal lepo, prekrasno zgodbo, četudi bi muza sedela na njegovi pisalni mizi in ga navduševala, ne bi bilo kaj prida cvenka, saj bi za zgodbo ne dobil niti toliko, da bi lahko poravnal račun za elektriko! In povejte, ali se vse to potlej

splah spleča, ves ta trud, vsa ta nesreča zavoljo pisanja, pa še skorajda zastonj! Ne, tu mora biti kak globlji smisel, kak drug vzrok, da hoče naš pisatelj kljub vsemu še mučiti svojo dušo in kaj zapisati! In kaj je to, kar mora biti skrito, nekje za kopreno našega razumevanja, da se kdo skoraj zastonj muči kot kak bedak nekaj zapisati, pa mu ne gre...? In se tem bedačkom prav zato reče »bohemi«, so to tisti, ki iščejo neke pomene, neke skrite smisle, ki hočejo izpeti svojo dušo, ne da bi kaj pričakovali v zameno, hkrati pa tarnajo nad neznosnostjo življenja? Je to tisto hrepenenje, o katerem nenehno govorijo, a o njem ne znajo ničesar povedati? Ali pa se delajo nadvse pametne in razglabljujejo o umetnosti kot presežku, kot o tisti..., ki odpira vrata spoznanju in užitku hkrati? O njej, ki je lepa in pametna? Je ta »umetnost«, ta (ne bomo zapisali »ženska«, čeprav se tako obnaša), ki sili človeka, da nekaj iztisne iz sebe, ali je naš človek že sam po sebi tak, da zapada njenim obljubam in čarom? Kdo bi vedel, vidite, jaz na tako zapletena vprašanja že ne znam odgovoriti, čeprav vam priznam, da je nekaj na tem! Nekaj je, kar človeka sili, da počenja stvari, ki jih mora, pa čeprav za to nima nobenega tehtnega razloga. Žalostno, toda resnično. Ker če bi naš pisateljček počel kaj bolj donosnega, bi gotovo kmalu obogatel. Na primer: zbiral bi certifikate kake ciljne skupinice in jih ob pravem času mastno prodal investicijski družbi... Toda ne, njega nekaj sili, da rine v tisto pisanje, da nekaj zapiše... – pa čeprav le to, kar ga muči, le svojo lastno bedo.

Potem pa razmišljam naprej in si rečem: če je On ustvaril črvičke, gosenice in hroščke, morda le ni naključje, da je usvaril tudi pisatelje... Boriti se proti svoji lastni vsebini, lepo vas prosim, ali ima kak smisel? Če se rodiš kot pisatelj, potem lepo pokončno živi kot pisatelj, če moreš, in tako tudi umri! Če ne drugega, je to drža, je to naloga, ki ti je bila namenjena in naložena in dobro jo je izpolniti. Ker prav mogoče je, da vsak sem dol, na ta svet, prinese kako domačo nalogo, ki jo mora potem tu lepo izpisati in dokončati. Če je noče, če zanjo noče vedeti in se dela, kot da se ga to ne tiče, ga lahko tudi ROKA Z VIŠAV po betici kresne. Potem bo pa znova moral vse od začetka: še enkrat v plenice, še enkrat s torbo in zvezki v šolo, objavljati v šolskem glasilu, se mučiti in trpeti, vse še enkrat ponoviti! No, ali se spleča?

Še to vam moram zaupati, kako poslušam vsakovrstna veleumna razmišljanja o (« moški» literaturi, čeprav nihče te besede ne uporabi, ne izreče na glas, ta beseda zaživi le v distinkciji...) literaturi in ženski literaturi. Seveda se mi stvar precej zazdi sumljiva, – številne knjižice namreč nenehno govorijo (z Jungom in Borysenkovo na čelu) o »ženskem vidiku« v moški duši in »moškem vidiku« v ženski duši, o tem prečudovitem prepletanju in pretapljanju ženskega principa (EROS) in moškega principa (LOGOS) v nas vseh. In navdušim se nad idejo, prav luštna se mi zdi, potem pa me zmedejo teoretiki in hočejo, da jim kaj razložim, kaj zaupam o »ženski literaturi«. Si predstavljate, kakšna zmeda nastane v moji glavi, kako naj se opravičim in izmažem, – morda tako, da kar naravnost priznam, da tega še nisem do konca razmislila? Kakšna zadrega je to zame, si lahko predstavljate? Naj postavim trditve velikega mojstra Carla Gustava Junga za neresnične, za laž? In ali mi bo potem še kdo verjel, če bom hotela kaj zapisati? Ali mi bo lahko še kdo verjel, če bom jaz, navadna smrtnica, postavila na laž besede velikega mojstra? Seveda ne! To je jasno kot beli dan, da ne! Zagata za zagato... Potem pa se domislim in rečem: Ne, pa saj ni literature (mislite si »moške«) in »ženske« literature, literatura je ali pa je ni... – je ali dobra ali pa nemara slaba! In kakšne bodo posledice tega mojega zmazka, si tudi lahko predstavljate. Ženske (feministke) me bodo sovražile, ker sem jih izdala, moški (literati) pa zato, ker bo moje pisanje potemtakem postavljeno ob bok velikih moških kreacij... Ta svet je res zapleten, ni kaj, preveč zapleten, da bi se človek še lahko pametnega delal...

Za konec pa moram vseeno priznati, pa čeprav bi najraje zamolčala, da je pisanje balzam za dušo, da je pisanje nepopisven užitek, da je pisanje radost brez presežka, da je pisanje neskončno hrepenenje, ... da so to čista nebesa!

PASJA RADOST

(Zapis o času, iz novelistične zbirke Šant)

Ko se spominjam svojega življenja za nazaj, ne morem preko obdobja, ki ga preprosto poimenujem »pasja radost«, ko smo v naši deželici slabo jedli in pili slabo kislico, ker za kaj več imeli nismo. Umislili so si »možje« nekakšno odcepitev in navdušili ljudi s to idejo, a vemo, kako je z idejami, na papirju se lepo vidijo in tudi slišijo se prijetno, a kaj več od njih ni pričakovati. Tako nam tisti z vrha niso nič namignili, da ta od boga hotena odcepitev naše državnice omogoča res bedno življenje, pa če je tako želeti ali ne. In želodce smo si kvarili s fižolom, ki je bil tudi pasje drag, polento in žganci in lokali kislico. No, pa le ni bilo vse tako črno, ker vsak hudic ima tudi bel flek ... Moj beli flek v teh hudih časih, zabeljenih z vojno, je bil moj tipček. Temu zanimivemu fantu bi ustrezalo le eno samcato ime: OOOOOOOO. ... Nekega dne me je nedolžno prijel za roko in kar nekaj časa je trajalo, celih osem mesecev, da jo je spustil ... Fant je potreboval kar nekaj časa, preden je ugotovil, da ga objektivno neprimerno bolj zanimajo njegovi objektivni kot jaz. Pa nič zato, boljše pozno kot nikoli! Razsipala res da nisva tiste čase, kajti državnica stane več, kot lahko štirje milijoni pridnih rok ustvarijo. To je bil namreč slogan: »štirje milijoni pridnih rok«, ali pa nemara tiste roke niso bile tako zelo pridne, ali so bile nemara hrome (razen tistih, ki so pridno kradle). No, bila sva revna, mesa nisva jedla, ker sem si jaz umislila, da škodi duši, (nobenih klobas, ne šniclov) preprosto, zdravo, domačo hrano sva nad vse oboževala. On je kdaj pa kdaj že skočil na kak odrezek na skrivaj, a sem takoj zavohala, ker je prišel domov ves srborit in je molče bental. Jaz sem tiste čase delala pri neki časopisni hiši, nadvse kunšno delo, brala sem časnike in nanje pisala nekakšne številke, delo, ki pa ga žal ni nihče cenil. Tako je vselej z mojim delom, da ga nihče ne opazi kot zacoprano ... , pa nič zato, saj to ni nič tragičnega, če je človeka le kolikor toliko srečica povohala. Malce se mi je kikla tresla v tisti službici, ker je razsajala bolezen odpuščanja in šepetanja o spiskih z imeni odvečnežev in nebodisigatreba. Kaj bova jedla, sem mu rekla, če ostanem na robu pločnika s praznim žepom, on pa je, tako kot vselej, le modro molčal. To je bil človek, malo takih, človek, ki je na svetu predvsem zato, da molči. Ne, ne, nič me ni motilo, do tistega dne ... če vam povem ... Sama tudi rada kako rečem in rada vidim, da imam prav in da se mi ne ugovarja. Pa sva se zabavala: on je molčal, jaz pa sem imela vedno prav! Ta nadvse zanimiv človek je bil poln napak, ki ga pa sploh niso motile (česar jaz, za njegove napake, ne bi mogla reči). Zunaj, za zidovi so se pojavljale iz dneva v dan nove OSEBNOSTI, nove persone z govori, s svojimi tezami, strankami, cvrla so se vrata, švercale lučke, tatiči so si slinili prste, cene v trgovinah so vrtoglavo skakale čez vsako mero in postavljale svetovne rekorde, on pa je ležal na postelji in molčal. Prodaja objektivov je upadla na pozitivno nulo (ljudje si še zadnjice niso mogli udobno ocediti, ker je primanjkovalo ficka) in edino, kar je še preostalo, je bilo zagreto in vztrajno ležanje na postelji in žvrgoleči molk. A kaj ko je težko dobiti sponzorja za to dejavnost ... Tako sem v trgovino hodila jaz, z natančno preraču-